

ЗАПОБІГАННЯ НАРКОЗЛОЧИНАМ У СИСТЕМІ ПОВНОВАЖЕНЬ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

PREVENTION OF DRUG CRIMES WITHIN THE AUTHORITY SYSTEM OF THE OPERATIONAL UNITS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

Ясинський В.О., ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національна академія внутрішніх справ

У теперішній час поряд із зовнішніми загрозами національній безпеці продовжують існувати і внутрішні. Одною з найнебезпечніших з них є наркозлочинність, яка спричиняє руйнування генофонду нації та поступову деградацію частини українського суспільства. Але до того ж наркозлочинність призводить до неадекватної поведінки споживачів, які під дією наркотичних засобів та психотропних речовин вчиняють злочинні ДТП, вбивства, зґвалтування, хуліганство. При цьому все більш витонченими і конспіративними стають способи збуту наркотиків, усе частіше їх розповсюджують з використанням сучасних інформаційних технологій, а оплату отримують у криптовалютах. Мета статті – визначення змісту та оцінка правових підстав запобігання наркозлочинності оперативними підрозділами Національної поліції України. За результатами дослідження встановлено, що до змісту запобігання наркозлочинам оперативними підрозділами Національної поліції слід відносити заходи, що перешкоджають формуванню задуму вчинення таких злочинів та (або) не допускають його втілення навіть як готування або замах на вчинення цих злочинів. Сьогодні ані на рівні закону, ані на рівні підзаконних нормативно-правових актів не існує переліку таких заходів. Відповідно не визначено і їх зміст. Проте і перелік і зміст заходів запобігання наркозлочинам оперативними підрозділами Національної поліції визначено теорією ОРД. Повноважень на проведення таких заходів оперативні підрозділи Національної поліції не мають. Обґрунтовано, що перелік і зміст заходів оперативних підрозділів із запобігання наркозлочинам слід сформулювати на рівні Законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними». При цьому слід ґрунтуватися на комплексному аналізі зарубіжного досвіду застосування проактивної концепції правоохоронної діяльності та практики діяльності оперативних підрозділів Національної поліції.

Ключові слова: запобігання наркозлочинам, наркотичні засоби, психотропні речовини, оперативно-розшукова діяльність, оперативно-розшукова профілактика, оперативні підрозділи, національна поліція, повноваження, превентивна діяльність.

At present, alongside external threats to national security, internal threats continue to exist as well. One of the most dangerous among them is drug-related crime, which causes the destruction of the nation's gene pool and the gradual degradation of a portion of Ukrainian society. Moreover, drug-related crime leads to the erratic behavior of users, who, under the influence of narcotics and psychotropic substances, commit criminal acts such as road accidents, murders, rapes, and hooliganism. At the same time, the methods of drug distribution are becoming increasingly sophisticated and covert, with drugs being distributed more frequently through the use of modern information technologies, and payments being made in cryptocurrencies. The purpose of this article is to define and assess the legal grounds for preventing drug-related crime by the operational units of the National Police of Ukraine. The research findings show that the measures to prevent drug crimes by the operational units of the National Police should include actions that hinder the formation of intent to commit such crimes and/or prevent their execution, even at the stages of preparation or attempted commission. Currently, neither at the legislative level nor within subordinate legal acts is there a defined list of such measures. In accordance, their content remains undefined as well. However, the list and content of preventive measures against drug-related crimes, conducted by the operational units of the National Police, are delineated by the theory of operational-search activities. These units, however, lack the authority to carry out such measures. It has been substantiated that the list and content of measures for drug crime prevention by operational units should be articulated within the Laws of Ukraine "On Operational-Search Activities" and "On Measures to Combat the Illicit Traffic of Narcotic Drugs, Psychotropic Substances, and Precursors, and Their Abuse".

At the same time, it is necessary to base this on a comprehensive analysis of international experience in the application of the proactive concept of law enforcement activities and the practices of the operational units of the National Police.

Key words: prevention of drug crimes, narcotic drugs, psychotropic substances, operational investigative activities, operational investigative prevention, operational units, National Police, authority, preventive activities.

Постановка проблеми. Необхідність відбиття збройної агресії російської федерації, нагальність розслідування воєнних злочинів цілком виправдано відсунули на задній план протидію багатьом видам кримінальних правопорушень, у тому числі тим, що вчиняються у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин. Сьогодні кваліфіковані слідчі та працівники оперативних підрозділів із зброєю в руках відстоюють територіальну цілісність і незалежність України на лінії бойового зіткнення, документують та розслідують загибель і каліцтво десятків тисяч громадян України, спричинені терористичною діяльністю країни-агресора, несуть чергування на блок-постах та забезпечують евакуацію мирних мешканців з небезпечних регіонів.

Водночас, поряд із зовнішніми загрозами національній безпеці, продовжують існувати і внутрішні. Одною з найнебезпечніших з них є злочинність у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів та прекурсорів (наркозлочинність). Її основна небезпека полягає у тому, що наркозлочини спричиняють руйнування генофонду нації та поступову деградацію частини українського суспільства. Але до того ж наркозлочинність призводить до неадекватної поведінки споживачів, які

під дією наркотичних засобів та психотропних речовин вчиняють злочинні ДТП, вбивства, зґвалтування, хуліганство. Пошук ними коштів на чергову дозу призводить до вчинення корисливих та корисливо-наслідницьких кримінальних правопорушень.

Умови введеного в країні військового стану, інфляційні процеси, закриття багатьох підприємств, вимушене масове переміщення та зубожіння населення сприяли розширенню та зміцненню наркобізнесу в Україні – як за рахунок збільшення кількості споживачів наркотичних засобів, які намагаються у такий спосіб піти від реальності, так і за рахунок збувачів, які знайшли у розповсюдженні наркотиків джерело існування. При цьому все більш витонченими і конспіративними стають способи збуту наркотиків, усе частіше їх розповсюджують з використанням сучасних інформаційних технологій, а розрахунки проводять у криптовалютах.

Основний тягар з виявлення та розслідування наркозлочинів, безумовно, лежить на Національній поліції, якій у нових умовах бракує ресурсів та професіоналізму для ефективної протидії кримінальним правопорушенням у цій сфері. До того ж додаються проблеми юридичного та організаційно-тактичного характеру.

Розробка шляхів усунення цих проблем має ґрунтуватися на відповідному теоретичному фундаменті, якого сьогодні бракує. Одною із складових цього фундаменту є розуміння змісту та форм превентивної діяльності оперативних підрозділів Національної поліції (тобто роботи, спрямованої на запобігання кримінальним правопорушенням). У теорії оперативно-розшукової діяльності цей сегмент роботи оперативних підрозділів називають: «оперативно-розшукова профілактика», «оперативно-розшукова превенція злочинів», «запобігання кримінальним правопорушенням оперативними підрозділами», «превентивна діяльність оперативних підрозділів» тощо. Незалежно від назви, наданої теоретиками, така діяльність має важливе значення для практики протидії наркозлочинності та відповідає проактивній концепції правоохоронної діяльності та моделі діяльності поліції, орієнтованої на певну проблематику (Problem-oriented policing), що загально визнана світовою спільнотою [1]. Проте в Україні для втілення в життя подібних концепцій і моделей бракує наукового обґрунтування їх застосування у вітчизняних реаліях та належного правового регулювання.

Окремі проблеми оперативно-розшукової протидії наркозлочинам в Україні досліджували С. В. Албул, С. В. Андрусенко, Ю. В. Баулін, Д. В. Головін, О. М. Джужа, М. В. Корнієнко, А. В. Мовчан, Д. Й. Никифорчук, І. О. Папуша, Є. В. Поляков, А. А. Саковський, А. М. Черняк, Б. В. Щур, Т. Г. Щурат, О. Ю. Татаров та інші вчені. Проте питанням запобігання оперативними підрозділами цій категорії кримінальних правопорушень присвячено лише поодинокі публікації, останні з яких проаналізовано у даній роботі.

Мета статті – визначення змісту та оцінка правових підстав запобігання наркозлочинності оперативними підрозділами Національної поліції України.

Досягнення цієї мети передбачає необхідність чіткого розуміння змісту та співвідношення понять «протидія злочинності», «профілактика кримінальних правопорушень», «запобігання кримінальним правопорушенням», «боротьба зі злочинністю» тощо, які, здебільшого є предметом кримінологічних досліджень.

У теорії оперативно-розшукової діяльності (ОРД) зазначені терміни, здебільшого, вживаються без подання відповідних дефініцій та без орієнтації на результати кримінологічних досліджень. Бракує визначень наведених термінів також у законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах правоохоронних органів, де спостерігається їх безсистемне використання. Така ситуація негативно впливає на теорію ОРД і кримінального процесу. Крім того, вона спричиняє неможливість удосконалення правового регулювання внаслідок відсутності ясності у розумінні ключових категорій та понять.

Не вдаючись до аналізу спеціальних досліджень і дискусій з цього приводу занадимо, що підтримуємо позицію науковців, які у 2018 році, спираючись на комплексний аналіз законодавства та положення наукових праць у різних галузях права, сформулювали поняття «протидія злочинності оперативними підрозділами правоохоронних органів». Таку протидію було визначено як сукупність заходів, що здійснюються силами та засобами оперативних підрозділів з метою запобігання злочинам, їх виявлення, припинення та розслідування [2]. Вважаємо, що цілком справедливим буде вважати, що це визначення стосується усіх кримінально караних діянь: як злочинів, так і кримінальних проступків, розмежування яких відбулося у 2019 році (з внесенням відповідних змін до КПК України).

Разом з тим, дослідники подали дефініції і кожному з ключових компонентів наведеного визначення. Так, запобігання злочинам вони окреслили як діяльність, що перешкоджає формуванню задуму вчинення злочинів та (або) не допускає його втілення навіть як готування або

замах на вчинення цих злочинів; виявлення злочинів – це діяльність з пошуку та фіксації інформації про готування до злочину, замах на злочин, учинення закінченого злочину; припинення злочинів – як діяльність з недопущення злочину, який уже розпочався (зокрема перешкоджання готуванню, замаху та доведенню злочину до кінця); розслідування злочинів – як процес пізнання стороною обвинувачення факту й обставин учинення конкретного діяння (передбаченого КК України) під час досудового слідства, який утілюється в системі процесуальних дій, що застосовують з метою виконання завдань кримінального провадження загалом. При цьому оперативні підрозділи беруть участь у розслідуванні злочинів через виконання доручень слідчого, прокурора [2].

З таким підходом узгоджується позиція О. В. Горбачова, в частині того, що до змісту оперативно-розшукової превенції вчений відносить запобігання виникненню умов, що сприяють учиненню кримінальних правопорушень, а також виявлення осіб, від яких слід очікувати їх скоєння, та здійснення на них превентивного впливу для недопущення вчинення ними задуманих злочинів [3].

Вважаємо, що загалом цей підхід є обґрунтованим і таким, що може бути застосований до будь-якої категорії кримінальних правопорушень, у тому числі і наркозлочинів. Проте щодо запобігання наркозлочинам оперативними підрозділами Національної поліції маємо висловити певні зауваження. Адже сьогодні у цих підрозділах не існує передбачених законом інструментів превенції наркозлочинам. Усі заходи та засоби, дії та методи, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та КПК України можуть бути використані лише для збирання та документування інформації щодо підготовки та вчинення наркозлочинів та їх припинення.

Так, обов'язок з попередження (профілактики) правопорушень лише декларативно закріплено у ч. 1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», де зазначено, що оперативні підрозділи з цією метою зобов'язані вживати необхідних оперативно-розшукових заходів. Декларативність даного положення полягає в тому, що усі оперативно-розшукові заходи передбачені законом (ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»), спрямовані на отримання інформації щодо вже вчинених або таких, що готуються кримінальних правопорушень, а не на запобігання їм.

Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» також не наділяє оперативні підрозділи Національної поліції повноваженнями з проведення певних заходів із запобігання наркозлочинів. Адже контрольована поставка, оперативна закупка, конфіскація, запити правоохоронних органів про розміщення коштів, одержаних від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, огляд транспортних засобів, вантажів і особистих речей громадян – це заходи з виявлення та припинення наркозлочинів. Вони не належать до категорії «профілактика». Решта заходів, передбачених цим законом не належать до компетенції оперативних підрозділів правоохоронних органів.

Водночас у теорії ОРД заходи запобігання наркозлочинам існують. Сучасні дослідники виокремлюють низку основних заходів, які здійснюють підрозділи кримінальної поліції щодо профілактики незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, поділяючи їх на загальні та індивідуальні.

Так, В. В. Кузик до заходів профілактики на загальному рівні відносить:

- систематичний контроль за поведінкою громадян, схильних до вчинення наркозлочинів, та осіб, які раніше були засуджені за їх вчинення;
- дієвий контроль за поведінкою громадян, які так або інакше опинилися в групі підвищеного кримінального

ризик, зокрема особи, які тривалий час не мають постійного джерела прибутків, безробітні, ті, хто веде аморальний протиправний спосіб життя, наркомани тощо;

– скорочення незаконного попиту на наркотики шляхом проведення заходів профілактики наркоманії.

До заходів профілактики на індивідуальному рівні дослідник зараховує:

– переконання (процес логічного обґрунтування особи думки про відмову від участі одноосібно або у складі групи займатися зазначеною кримінально протиправною діяльністю);

– заходи обмеження (профілактичний контроль з боку працівників підрозділів протидії наркозлочинності НПУ із залученням громадськості за особами, які в силу своїх антигромадських поглядів можуть брати участь у наркобізнесі);

– примусу (притягнення особи, щодо якої здійснюється система заходів профілактики, до адміністративної відповідальності або до кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, не пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів) [4].

Співставлення цих позицій з законодавством України та нормативно-правовими актами які регулюють діяльність оперативних підрозділів Національної поліції, дає підстави для висновку про відсутність у них відповідних повноважень (прав та обов'язків). Немає у них і показників за якими може обліковуватися робота з профілактики наркозлочинів. Відсутні обліки (та правові підстави їх ведення) осіб які «тривалий час не мають постійного джерела прибутків», «безробітних», «тих, хто веде аморальний протиправний спосіб життя», «схильних до вчинення наркозлочинів», осіб, які «в силу своїх антигромадських поглядів можуть брати участь у наркобізнесі».

Крім того, не можна притягнути особу до кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень (не пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів), якщо таких правопорушень не було. А якщо вони були, то особу потрібно притягати до відповідальності незалежно до того чи існує підозра щодо її участі у наркообігу.

Не вдаючись до подальшого огляду наведених вище конкретних пунктів загальних та індивідуальних заходів профілактики, запропонованих В. В. Кузиком, зазначимо, що окремі їх положення співпадають з ідеями концепції цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» «Pulling Levers» Focused Deterrence, які провідні вітчизняні фахівці в галузі ОРД пропонують застосувати для розширення можливостей оперативно-розшукової профілактики [5].

Ця концепція передбачає посилений вплив на порушників із групи високого ризику від повторного вчинення тяжких злочинів, вчинення кримінальних правопорушень з використанням зброї, на учасників злочинних формувань тощо через доведення до них повідомлення про посилене спостереження за ними та про неминучість викриття і вжиття суворих заходів реагування, а також через підбір індивідуальних соціальних послуг для них з метою надання допомоги та підтримки зі сторони правоохоронних органів, представників органів держави, громадськості тощо для їх реалізації поза межами злочинного світу. Такі дії вважаються важелями, які можуть бути застосованими до хронічних та найбільш небезпечних порушників закону [5]. Слід погодитися з дослідником у тому, що зазначена концепція становить суттєвий резерв підвищення ефективності оперативно-розшукової профілактики у діяльності оперативних підрозділів, у першу чергу карного розшуку Національної поліції України. Одночасно зауважимо, що її неможливо запровадити у життя лише за рахунок певних організаційних заходів: потрібні реальні кроки з її правового унормування.

Наразі таке унормування відсутнє. Проте в окремих випадках, діяльність з профілактики наркозлочинів усе ж таки проводиться оперативними підрозділами без жодних обліків та поза правовим полем. Саме це було встановлено І. Ю. Шлейховською в ході інтерв'ювання практичних оперативних працівників Національної поліції. Такі випадки пов'язані з відсутністю перспектив якісного документування та (або) подальшого притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Серед інструментів такої діяльності були названі наступні:

1) негласне вилучення (викрадення) та подальше знищення наркотичних засобів, яке, окрім перешкоджання їх збуту, провокує конфлікти в злочинному середовищі;

2) негласне вилучення (викрадення), знищення або пошкодження обладнання (сировини) для виготовлення наркотичних засобів та психотропних речовин;

3) дезінформація осіб, причетних до організації незаконного наркообігу, їх залякування, що може призводити як до дезорганізації наркобізнесу та відмови від злочинної діяльності, так і до посилення наркозлочинцями заходів конспірації;

4) блокування веб-сайтів, акаунтів, каналів та інших Інтернет-ресурсів, що використовуються з метою збуту (зокрема, шляхом втручання в роботу електронних інформаційних систем, використання шкідливого програмного забезпечення);

5) затримання особи без офіційного оформлення, проведення її обшуку, вилучення наркотичних засобів та подальший шантаж з метою залучення до конфіденційного співробітництва [6].

Дослідниця доходить слушного висновку, що такі дії несуть значні корупційні ризики, оскільки не документуються і не потрапляють до предмета прокурорського нагляду. Виявлення їх прокурором може мати лише випадковий характер. У разі такого виявлення заходи прокурорського реагування мають бути направлені на припинення цих дій, як таких, що здійснюються всупереч законодавству [6].

Одночасно наголосимо, що в таких заходах, окрім ознак незаконної діяльності та корупційних ризиків є також раціональна основа та потенційна суспільна користь. Вони потребують виваженого законодавчого унормування і, за цієї умови, можуть вважатися спеціально-кримінологічними заходами запобігання (профілактики) наркозлочинності.

На теперішній час суб'єктами запобігання злочинності (у тому числі у сфері наркообігу) формально є підрозділи превентивної діяльності Національної поліції (а не оперативні підрозділи). Саме про це свідчить зміст повноважень, передбачених нормативно-правовими актами, що регламентують превентивну діяльність в системі Національної поліції, а зокрема: Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад (затверджена Наказом МВС України від 28.07.2017 № 650); Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України (затверджена Наказом МВС України від 19.12.2017 № 1044); Порядок організації та проведення профілактичних заходів (затверджений наказом Національної поліції України від 27 грудня 2016 року № 1377).

Аналізуючи та узагальнюючи положення вказаних вище та інших нормативно-правових актів В. М. Шевченко слушно зазначає, що профілактика злочинності підрозділами превентивної діяльності Національної поліції полягає у: 1) виявленні, запобіганні розвитку та усуненні факторів і чинників, що призводять до формування у особи девіантної поведінки, яка може при звести до вчинення правопорушень, а також нейтралізації механізмів делінквентної поведінки; 2) проведенні спеціальних організаційно-практичних та роз'яснювально-виховних заходів впливу щодо: а) осіб, схильних до девіантної

поведінки, б) осіб, які перебувають на профілактичному обліку в органах поліції – з метою недопущення вчинення повторного правопорушення, коригування поведінки осіб, що є схильними до їх вчинення [7].

Ані законодавець, ані розробники відомчих нормативно-правових актів подібними повноваженнями оперативні підрозділи правоохоронних органів не наділяють. Отже має місце дисбаланс у правовому регулюванні повноважень різних підрозділів Національної поліції у частині протидії наркозлочинам. Це стосується як оперативних підрозділів, так і уже загаданих підрозділів превентивної діяльності, де ситуація зворотна: маючи ефективні важелі з виявлення наркозлочинів, вони юридично не наділені інструментами, що дозволяють реалізувати ці можливості.

Як слушно зазначають у науковій літературі, поліцейський офіцер громади має широкі можливості із своєчасного виявлення кримінальних правопорушень. Значна частина цих можливостей не охоплюється його повноваженнями, встановленими законами та підзаконними нормативно-правовими актами. Насамперед, це методи отримання інформації, що притаманні ОРД. Їх використання було та залишається звичайною практикою правоохоронців, покликаних дбати про безпеку мешканців конкретних громад та протидіяти злочинності на їх територіях. Зокрема, ПОГ проводять негласні заходи, які не порушують та не обмежують прав людини, не є втручанням в особисте та сімейне життя. Їх результати використовуються лише в організаційно-тактичних цілях. Такі заходи у теорії ОРД отримали назву пошукових (або оперативно-пошукових). Їх використанням ПОГ формально є протиправним, але, водночас, суспільно корисним, у першу чергу, для мешканців територіальної громади [8].

При цьому Д. В. Здорик та Ю. М. Грїбова влучно виокремлюють гласну та негласну форму виявлення поліцейським офіцером громади кримінальних правопорушень. Гласна форма характеризується повною відкритістю та законністю. Негласна форма – використанням конфіденційного співробітництва з окремими мешканцями громади та приховуванням мети окремих дій (ця форма нормативно не закріплена, але є ефективною та набула значного поширення на практиці) [9]. Усе це повним обсягом стосується виявлення наркозлочинів.

У сфері протидії незаконному обігу приклади такого дисбалансу правового регулювання не є поодинокими. Так, Р. П. Томма, Р. А. Ніколаєнко констатують, що в даний час склалася ситуація, коли контролюючі (регулятивні) органи протидіють обігу фальсифікованих лікарських засобів, субстанцій (Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками), а правоохоронні органи (Департамент боротьби з наркозлочинністю Національної поліції України) та інші, протидіють саме злочинам (або правопорушенням), що пов'язані з виготовленням та розповсюдженням фальсифікованих лікарських засобів, наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів – тобто, вирішуючи одне завдання, зазначені суб'єкти мають різну компетенцію і різний інструментарій для його вирішення. Але разом з тим, при реалізації окремих елементів системи протидії (або на різних етапах державного контролю обігу лікарських засобів) реалізація їх повноважень неможлива (або значно ускладнюється) без налагодження взаємодії [10].

Отже налагодження взаємодії у сфері запобігання та виявлення наркозлочинів оперативними підрозділами має важливе значення як на міжвідомчому, так і на внутрішньовідомчому рівнях. При цьому на останньому рівні актуальними є не лише питання взаємодії оперативних підрозділів зі слідчим, яким теоретики й практики приділяють основну увагу, а й питання спільної роботи оперативників та працівників підрозділів превентивної діяльності. Налагодження належної взаємодії між останніми має органічно доповнюватися розширенням їх повноважень.

Щодо оперативних підрозділів – це розширення повноважень у частині запобігання злочинам, щодо підрозділів превентивної діяльності – це розширення повноважень у частині виявлення кримінальних правопорушень.

Крім того, як слушно зауважує І. А. Федчак, розширення можливостей оперативно-розшукової профілактики через використання положень концепції цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» «Pulling Levers» Focused Deterrence є мультисуб'єктним процесом, особливою роль у реалізації якого відіграють соціальні служби та представники громадськості, оскільки вони володіють ресурсами та інформацією, корисними для підтримки застосовуваних заходів нейтралізації кримінальної активності [5]. Дане твердження набуває особливої актуальності у площині запобігання наркозлочинам.

Ще одним аспектом запобігання наркозлочинам оперативними підрозділами є їх діяльність в межах кримінального провадження у взаємодії зі слідчим. Йдеться про ситуації, коли завдяки викриттю та досудовому розслідуванню одного наркозлочину здійснюється профілактика інших. Так, у разі затримання особи, яка брала участь у безконтактному збуті наркотичних засобів з використанням мережі Інтернет шляхом облаштування схованок («закладок»), оперативні працівники вживають заходів для встановлення місць закладення та подальшого вилучення слідчим вказаних засобів в ході огляду місця події. Таким чином вони позбавляють організаторів злочинного бізнесу продати наркотики (припинення злочину), а потенційних покупців – придбати (профілактика). Проте таку профілактику некоректно називати оперативно-розшуковою через те, що вона (хоча і здійснюється оперативними працівниками) відбувається вже в межах кримінального провадження, за дорученням слідчого під процесуальним керівництвом прокурора.

У разі неможливості встановити та (або) затримати організаторів Інтернет-збуту наркотиків про діяльність яких стало відомо в межах розпочатого кримінального провадження, в окремих випадках, практикується блокування відповідних сайтів [6]. Це веде до тимчасового припинення злочинного бізнесу, а відповідно, і до запобігання залучення його організаторами оптових та роздрібних розповсюджувачів наркотичних речовин та психотропних засобів, а також залишення кінцевих споживачів без наркотичних засобів. Таку профілактику, унаслідок відсутності правових підстав не можна вважати ні оперативно-розшуковою, ні кримінальною процесуальною.

Висновки. До змісту запобігання наркозлочинам оперативними підрозділами Національної поліції слід відносити заходи, що перешкоджають формуванню задуму вчинення таких злочинів та (або) не допускають його втілення навіть у формі готування або замаху. Сьогодні ані на рівні закону, ані на рівні підзаконних нормативно-правових актів не існує переліку таких заходів. Відповідно, не визначено і їх зміст.

Проте теоретиками ОРД запропоновано різні підходи до розуміння сутності та системи заходів запобігання наркозлочинам оперативними підрозділами Національної поліції, а практикою оперативних підрозділів вироблено комплекс заходів протидії наркозлочинам, що здійснюється поза правовим полем. Повноважень на проведення ні перших, ні других оперативні підрозділи Національної поліції не мають.

Перелік і зміст заходів оперативних підрозділів із запобігання наркозлочинам потрібно сформулювати на рівні Законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними». При цьому слід ґрунтуватися на комплексному аналізі зарубіжного досвіду застосування проактивної концепції правоохоронної діяльності та практики діяльності оперативних підрозділів Національної поліції, що і становить перспективи подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федчак І. А. Практичні аспекти вирішення проблем злочинності під час реалізації моделі діяльності поліції, орієнтованої на певну проблематику (Problem-oriented policing). *Juris Europensis Scientia*. 2023. №3. С.82–85. DOI: <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2023.17>
2. Грібов М. Л., Черняк А. М. Протидія злочинності оперативними підрозділами правоохоронних органів: поняття та зміст. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 37–51.
3. Горбачов О.В. Значення оперативно-розшукової превенції у системі протидії кримінальній протиправності. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 листоп. 2020 р.). Харків, 2020. С. 99–101
4. Кузик В. В. Профілактика кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів підрозділами кримінальної поліції. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 317–323. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.46>
5. Федчак І. А. Щодо розширення можливостей оперативно-розшукової профілактики через використання положень концепції цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» «Pulling Levers» Focused Deterrence. *Аналітично-порівняльне правознавство*. С. 659–663. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.109>
6. Шеліховська І. Ю. Оперативно-розшукова протидія наркозлочинам як предмет прокурорського нагляду. *Європейські перспективи*. 2024. № 2 С. 122–132. DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.2.18>
7. Шевченко В. М. Превентивна діяльність національної поліції: до питання проблематики термінологічного розмежування окремих суміжних понять крізь призму сучасного законодавства. *Наукові записки*. Серія: право. 2023. № 15 С. 244–250. DOI: [10.36550/2522-9230-2023-15-244-250](https://doi.org/10.36550/2522-9230-2023-15-244-250)
8. Здорик Д. Засоби виявлення кримінальних правопорушень поліцейським офіцером громади. *Наукові перспективи*. 2024. № 5(47). С. 1163–1178. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5\(47\)-1163-1178](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5(47)-1163-1178)
9. Здорик Д.В., Грібова Ю.М. Зміст і форми участі поліцейського офіцера громади у виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 326–330. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/81>
10. Томма Р. П., Ніколаєнко Р. А. Оперативні підрозділи як елемент державної системи протидії злочинам у сфері обігу сильнодіючих психотропних речовин і прекурсорів, інших сильнодіючих речовин. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 3. С. 87–91. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.3.14>